

Hogyan kerül(jön) az e-könyv a könyvtárba?

2012. október 4-én az Országos Széchényi Könyvtár adott helyet a „Hogyan kerül(jön) az e-könyv a könyvtárba?” című rendezvénynek, mely egyfajta fóruma kívánt lenni a kiadók és a könyvtárak kommunikációjának.

Bánkeszi Katalin, a Könyvtári Intézet vezetője előadását azzal kezdte, hogy a könyvtárakban megjelent az e-könyvek iránti kereslet. Ezért jött létre az „Egyesü-

lés az e-könyvekért” elnevezésű összefogás, amely magyarországi vállalkozások, szervezetek és szakmai fórumok önkéntes együttműködési rendszerét jelenti. Az egyesüléshez megalakulásakor 22 kiadó és terjesztő csatlakozott, valamint más szervezetek, köztük a Könyvtári Intézet, a Szerep Művészeti Alapítvány vagy például az Informatikai és Könyvtári Szövetség is.

„Az Egyesülés az E-könyvekért (megalakulása: 2012. 07. 02.) magyarországi vállalkozások, szervezetek és szakmai fórumok önkéntes együttműködési rendszere, amely 1. kiáll az elektronikus könyvek és ezek olvasására alkalmas eszközök hazai elterjesztéséért; 2. rendszeres, nyilvános fórumokat, internetes párbeszédet szervez céljainak megismertetése és népszerűsítése érdekében; 3. fellép annak érdekében, hogy az e-könyv a hagyományos nyomtatott és a hangos könyvvel azonos elbírálás alá essen elsősorban jogi és adózási szempontból; 4. fellép annak érdekében, hogy az e-könyvek kiadása dinamikusan fejlődjék, továbbá foglalkozik az e-könyvek könyvtári terjesztésének szerepével; 5. fellép a nyilvánosság előtt a jogkövető tartalomszolgáltatás elterjedése és védelme érdekében, beleértve ebbe mind a fizetős, mind az ingyenes/közhasznú tartalomszolgáltatásokat; 6. fellép a csatlakozók érdekeinek képviseletében a szakmát érintő jogalkotási kérdésekben; 7. fórumot biztosít arra, hogy a résztvevők összehangolják tevékenységüket a hatékony, közös fellépés érdekében; 8. közös akciókat szervez, pl. összehangolja a tagok megjelenését könyvkiállításokon; 9. nemzetközi kapcsolatokat tart fenn; 10. figyelemmel kíséri, elemzi az e-könyvvilág fejlődését, az új kommunikációs eszközök megjelenését.”

A szerveződés rávilágított, hogy több oldalról kell megvizsgálni az e-könyvek helyzetét, hogy pontos képet kaphassunk. Az igazgatónő álláspontja szerint van helyük az e-könyveknek a könyvtárakban, de csak úgy, hogy az elektronikus tartalom bárki számára szabadon hozzáférhető legyen. Ennek értelmében azok számára is biztosítani kell hozzáférést, akiknek anyagi helyzete nem engedi meg az e-könyvolvasó készülék megvételét. Jogkövetően kell biztosítani a hozzáférést

úgy, hogy sem a szerzői jog, sem pedig a kiadók jogai ne sérüljenek.

Ezt követően Farkas István, az e-könyvolvasó blog szerkesztője tartotta meg előadását az e-könyv meglévő formátumairól és a DRM lehetőségeiről. Előadásában kifejtette mit jelent az e-könyv, és mi nem az. Véleménye szerint az e-könyv a hagyományos könyvhöz hasonlóan egy kötött struktúrával, borítóval, impresszummal és törzsszöveggel rendelkezik. Állítása szerint viszont nem e-

könyv a szöveges HTML és a PDF-formátum sem. Az utóbbi archiváláshoz kiválóan alkalmas, azonban nehézkesen tördelhető és emiatt kiszorul az e-könyvek közül.

Az előállítás a papírkönyvekhez hasonló eljárást igényel, gondoljunk csak a szerkesztésre, vagy a korrektúrára, viszont a sokszorosítás olcsóbb és egyszerűbb. A probléma inkább a másolás-védelemmel, a túl könnyű sokszorosítás megakadályozása miatt van. A kérdés, hogy megfelelő-e ennek a kitételnek a DRM? Farkas István véleménye szerint a kemény DRM legutoljára a középkorban működött, mikor még az egyszerű emberek nem tudtak olvasni, és a könyvek le voltak láncolva. Azóta ez a megoldás nem működik, ráadásul drága és nagyon megnehezíti a felhasználást is. Teljesen más eljárásban látja a megoldást: üzeneteket kell elhelyezni az e-könyvekben, melyek a bizalomra épülnek. Egyes kiadók már beleírnak ilyesmit az e-könyveikbe: „Kérlek, ezt a könyvet ne lopd el, nekünk is pénzbe került! Ha mégis találkozta ezzel a könyvvel nem legális módon itt és itt tudod legális módon megszerezni!” stb. Ezeken túl egy bizonyos rendszámot adnak minden könyvnek, mely alapján beazonosítható, hogy ki törte fel.

Az előadást követő kérdések további problémákat vettek fel. Felmerült az árazás és a kínálat problémája. A jelenlegi helyzet azt tükrözi, hogy ha egy papír alapokon létező mű sikeres, akkor készíthetnek belőle e-könyvet is. Hazánkban az új könyvek esetében még nagyon szűkös a kínálat, pedig Moldován István szavai szerint az e-könyv tartalomra lenne igény.

Alapvető fontosságú a példányszabályozás, egy e-könyv ára csak egy e-könyv felhasználásra és kölcsönzésre jogosít,

még a könyvtárban is. Így mikor e-könyvet vásárol az ember – ugyanúgy, mint a rendes könyvnél – 1 példányban kölcsönadhatja.

A következő felszólaló Salamon Eszter, a Kolibri Kiadót képviselte, előadásában kiemelte az USA-ban folyó kiadók és könyvtárak között dúló e-könyves viszályt. Amerikában egyre inkább hódít a felhő alapú e-könyv szolgáltatás, a könyvtárak 80%-a kölcsönöz. Ráadásul eszközt is kölcsönöznek, nem csupán a tartalmat. Érdekes azonban, hogy egy-egy e-könyvet 24 kölcsönzésre vesz meg a könyvtár, utána ismét fizetni kényszerül.

Vajna Éva, a BME-OMIKK munkatársa az egyetemi hallgatóság megemlekedett e-könyves igényeiről számolt be. A Typotex Kiadóval szerződve az Interkönyv weboldalán keresztül szeretnék kölcsönadni az olvasóknak az e-könyveket. A DRM-mel védett állományok a kölcsönzési idő lejártával már nem vehetők igénybe, ez tehát jogi szempontból tökéletes. A probléma azonban a védelmi megoldás borsos árában rejlik. Egyelőre vitatott, hogy csak online vagy akár offline megoldást válasszanak. A probléma orvoslására egy, már működő németországi példát említett, melyet saját maga is letesztelt. Az eredmények reménykeltőek.

Hegyközi Ilona a skandináv országok gyakorlatait mutatta be. Előadásából kiderült: az e-könyvek könyvtárban való megjelenése sajnos még elég kezdetleges. Ugyan sok helyen vannak már működő gyakorlatok, mindenütt, ahol valami jó elindult, hamarosan viszályokat és botrányokat okozott. Több helyen a könyvtárak és a kiadók konzorciumokba tömörültek, és összefogva az állammal igyekeznek

megtalálni azokat a megoldásokat, melyek nem sértik senkinek az érdekeit.

A találkozó zárásaként Tóth Máté kapott lehetőséget, hogy a magyar könyvtárak mobilizált szolgáltatásaival foglalkozó kutatás előzetes eredményeit bemutassa. A kutatás célja, hogy képet kapjon a könyvtárügy mind az olvasók, mind pedig a könyvtárak e-könyvről kialakult véleményéről. Összesen 77 könyvtár és több mint 500 olvasó osztotta meg véleményét.

Az előzetes adatok alapján megállapítható, hogy a könyvtárba járók többsége napi szinten internethasználó, illetve leginkább laptopot, notebookot és okostelefont használ. A könyvtári statisztika pedig arról tanúskodik, hogy a távoli használat nő, a személyes pedig ezzel párhuzamosan csökken.

Elmondása szerint a magyar könyvtárak 80%-a rendelkezik e-dokumentummal, de a megkérdezetteknek csupán 20%-a birtokol valódi e-könyvet. Valahol már működik az e-könyv olvasó kölcsönzés is. A kutatás számos további kérdést is megvizsgált, melyeket majd az adatok kiértékelése után érdemes lesz figyelemmel kísérnünk.

Számomra az előadások alapján egy olyan rendszer kialakítása tűnt a realitásnak, melyre a könyvtár évente előfizet. Ebben a rendszerben át kellene értelmezni a hagyományosan vett szerzői jogokat. Az

előfizetési díjért cserében a tartalomszolgáltatónak kellene állniuk a szerzői jogdíjakat. Olyan szerződéseket kellene kötniük a szerzőkkel (és a kiadókkal), mely nem egyes művek megvásárlásából származó díjra, hanem, egyfajta előfizetési díjból részesedésre jogosítaná őket. Így jóval nagyobb teret engedne az adatbázisban használó olvasóknak. Egy ilyen adatbázisban lehetőség volna az e-könyvek teljes szövegében való keresésre, az e-könyvrészletek külön felhasználására, illetve bizonyos keretek közt a kölcsönzésre is. Legfőbb problémának azt látom, hogy egyes szerződő felek túlságosan rettegnek attól, hogy kimaradnak a jóból és csökken a hasznuk. Így viszont többet vesztenek, mert jelenleg virágzik az illegális kereskedelem. Véleményem szerint alapvető szemléletváltásnak kellene bekövetkeznie, amelynek középpontjában nem a kiadó és az anyagi érdekei állnak, hanem a szerző, és a mű olvasója a legfontosabb. Az író és olvasó kapcsolatában a könyvtár kitűnő közvetítő lehet.

A rendezvény beszámolóját Molnár András írása (<https://kindlevarazs.wordpress.com/2012/10/04/hogyan-keruljon-az-e-konyv-a-konyvtarba/>) alapján készítettem.

*Tegzes Béla
Sapientia Szerzetesi Hittudományi
Főiskola Könyvtára*

